

taj način napravio određeni *face-lifting* na svojoj knjizi, koju je ponešto načeo zub vremena. U tom je smislu poduzeo malu rekapitulaciju "blerizma". Iako se dosta toga pokazalo kao istinito predviđanje, Callinicos je samokritičan: "nisam predvidio da će Alan Greenspan, predsjednik Federalnih rezervi SAD-a, reagirati na posljedičnu recesiju kao i na napade od 11. rujna snižavanjem kamata i time preplavlivanjem američkoga i svjetskoga gospodarstva jeftinim kreditima" (9). Taj se špekulantski mjehur sa središtem u stambenom tržištu SAD-a pokazao kao početak današnje globalne krize.

Važnije od toga je njegovo pitanje "kakovog uopće smisla ima daljnja rasprava o 'trećem putu'?" (10). Callinicos smatra da je posrijedi bio "povijesni eksperiment" iz kojega treba izvući pouke. Taj je pokušaj pomirenja poduzetništva i pravde utopija jer su "zahtjevi pravde naprosto nespojivi s logikom kapitala" (10). Zanimljivo je da sličnu poziciju zauzima konzervativni teoretičar John Gray koji u "trećem putu" vidi "centrističku verziju utopijanizma". Izlaz iz sadašnjeg stanja Callinicos traži kroz "devet antikapitalističkih teza" u kojima nudi svijet u kojem antikapitalisti ustaju protiv multinacionalnih kompanija, institucija i država. Ponešto ublaženim marksističkim redukcionizmom (zaboravlja naime nacije i religije) Callinicos teži demokratskoj preobrazbi društva jer se jedino tako može suprotstaviti "kapitalističkoj moći u ekonomiji i državi". Međutim kriza globalnog kapitalizma pokazuje da se političari još nisu odrekli tržišta, tako da "antikapitalistima" predstoji duga i neizvjesna borba.

Tonči Kursar

Prikaz

Will Kymlicka
**Multicultural Odysseys:
 Navigating the New International
 Politics of Diversity**

Oxford University Press, Oxford, 2007, 374 str.

Kanadski filozof Will Kymlicka novom knjigom želi identificirati neke od moralnih dilema i političkih složenosti proisteklih iz nastojanja koja međunarodne organizacije ulažu u širenje multikulturalnih standarda zaštite manjina, a koje smatra naprednim jer nude nadu u pružanje zaštite od ozbiljnih nepravda nekima od najranjivijih grupa. Motivaciju za knjigu pronašao je u osobnom doprinosu zaštiti i promociji kulturne različitosti što ih promoviraju međunarodne organizacije jer je stajališta da promoviraju izrazito liberalni oblik multikulturalizma i manjinskih prava, inspirirane liberalnim vrijednostima slobode, jednakosti i tolerancije. Kymlicka razlikuje dva nivoa globalizacije multikulturalizma. Prvi se odnosi na globalno spajanje političkog diskursa multikulturalizma, pokrivajući set ideja o važnosti koje oblikuju različitosti u društvu, a koje promoviraju nevladine organizacije, međunarodne organizacije, znanstvenici i političari diljem svijeta. Drugi se odnosi na kodifikaciju multikulturalizma u određene zakonodavne i poluzakonodavne norme, sadržane u deklaracijama o manjinskim pravima. Kako ocjenjujemo senzibilnost neke države prema manjinskom pitanju u odnosu na ta

dva nivoa globalizacije? Prvom setu ideala i "najbolje prakse" država treba težiti, kodifikacija seta minimuma standarda razina je ispod koje ne smije ići niti jedna država. Ta dva procesa spajanja multikulturalizma i manjinskih prava u temelju preoblikuju tradicionalne koncepte državnog suvereniteta, nacionaliteta i građanstva koje je podupirao međunarodni sustav nacionalne države. Minimalno, to su standardi međunarodne zajednice usmjerene prema zaštiti ljudskih prava koje svaka nacionalna država mora poštovati, slijedeći svoju viziju nacionalne homogenizacije.

Multikulturalna odiseja može se promatrati kao nastavak njegove knjige *Multikulturalno građanstvo*, u kojoj se usredotočuje na rasprave o problemu manjina u zapadnim demokracijama. U *Multikulturalnoj odiseji* Kymlicka raspravlja o primjenjivosti ideja iz *Multikulturalnoga građanstva* na stvaranje međunarodnih normi vezanih za prava manjina te o najboljoj primjenjivosti ideje multikulturalizma. Iako pokušaj internacionalizacije multikulturalnog pristupa rješavanju prava manjina može dovesti do moralnih dilema, neželjenih zaključaka, zakonskih nedosljednosti i političke manipulacije, Kymlicki nije cilj ponuditi čarobno rješenje za prevladavanje tih poteškoća, nego što jasnije identificirati predstojeće izazove. On se u knjizi usredotočuje na tri problema. Prvi problem odnosi se na kategorizaciju, jer se sadašnje međunarodne norme oslanjaju na tri kategorije: na manjine, nacionalne manjine i domorodačko stanovništvo. Drugi je problem na koji se usredotočuje problem uvjeta. Očigledno je da države liberalne demokracije s tradicijom vladavine prava i poštovanjem ljudskih prava lakše prihvaćaju liberalni multikulturalizam. Kymlicka

postavlja pitanje je li cilj formulirati norme koje se mogu primijeniti na neku zemlju kada ona završi svoju demokratsku konsolidaciju ili cilj treba usmjeriti prema utvrđivanju normi koje mogu pomoći u prevenciji etničkog konflikta u zemljama različite razine demokracije. Na temelju osobnog izučavanja etničke raznolikosti autor zagovara kombinaciju obaju pristupa; dugoročnih ideala i kratkoročnih pragmatičnih preporuka. Treći i zadnji problem koji Kymlicka istražuje u svojoj knjizi dilema je između pravednosti i sigurnosti. Treba li cilj biti usmjeren prema pravičnosti jednako tretmana većine i manjine koja dovodi do otvaranja prema demokratskoj multietničkoj politici ili treba biti usmjeren prema potiskivanju destabilizirajuće etničke mobilizacije strahujući da je etnička politika destabilizirajuća snaga koja podriva razvoj i sigurnost zemlje? Kao pragmatični odgovor izazovima etniciteta međunarodne organizacije teže trenutačnim promjenama s kumulativnim rezultatom stvaranja struktura međunarodnih normi koje su neodržive na dulji period.

Autor je knjigu podijelio u 3 poglavlja. U prvom poglavlju prikazuje povijesni kontekst razvoja multikulturalizma te zaključuje da su povećane etničke tenzije dovele međunarodnu zajednicu do zaključka o nužnosti sprečavanja etničkih sukoba. Prihvatanje liberalnog multikulturalizma temeljni je put prevazilaženja etničkih sukoba i zaštite ljudskih prava, a samim time i prava manjina.

U drugom poglavlju istražuje djelovanje liberalnog multikulturalizma u zapadnim zemljama. Glavnina izučavanja usmjerena je na ključne preduvjete multikulturalizma i na tri kategorije manjina. Kymlicka zaključuje da je 5 glavnih čimbenika utje-

calo na razvoj liberalnog multikulturalizma u zapadnim zemljama. To su povećana svijest o pravima, demografske promjene, politička mobilizacija, minimaliziranje sukoba u etničkim relacijama i konsenzus o ljudskim pravima. Kymlicka razlikuje tri kategorije manjina: nacionalne manjine (grupa ljudi koja duže vrijeme živi na određenom teritoriju, a često ima i matičnu državu), domorodačko stanovništvo i emigrante.

U trećem je dijelu knjige Kymlicka, promišljajući o "europskom eksperimentu", iznio mišljenje da su OESS (s mandatom održanja mira i prevencije sukoba) i Vijeće Europe (kao glavno tijelo za promicanje ljudskih prava i demokracije) razvili norme vezane uz prava manjina prilagođene europskom kontekstu te da EU ima kredibilitet uvjeravanja zemalja da će njihovi pristupni pregovori za članstvo u EU biti ugroženi zbog lošeg položaja manjina.

Govoreći o "međunarodnim organizacijama", u koje svrstava UN, Svjetsku banku i Međunarodnu organizaciju rada, i "regionalnim organizacijama", koje čine Organizacija američkih država, EU i Afrička Unija, Kymlicka upozorava da je pogrešno misliti, kako to često govore političari i velik dio medija, o svjetskom poretku kao o svijetu u kojem zemlje imaju prijateljske relacije utemeljene na međusobnom uvažavanju, a sa zajedničkim sustavom

vrijednosti. U realnosti svjetski poredak karakterizira ideološka podijeljenost, s relacijama nepovjerenja i međusobnog antagonizma i ako ne iskorištavanja i eksploatacije, onda dramatičnih nejednakosti po moći i utjecaju. I na samom primjeru UN-a vidljiva je asimetrija globalne moći jer UN privilegira stajališta i interese Zapada.

Liberalni multikulturalizam počiva na pretpostavci da politika priznanja i poticanja etno-kulturne različitosti može proširiti ljudske slobode, učvrstiti ljudska prava, srušiti etničku i rasnu hijerarhiju te produžiti demokraciju. Kako je taj koncept nov, jer se primjenjuje u zadnjih dvadesetak godina, prerano je zaključiti da li se taj eksperiment dobro provodi i kamo vodi. Projekt internacionalizacije manjinskih prava mora dobiti stabilniji temelj, konceptualno i politički, na način da se utvrdi set ciljeva i ideala i ostvarivi načini njihovih postignuća jer nedostaju principijelni temelji zbog etno-političke mobilizacije, norme međunarodnih organizacija su nedosljedne, primjenjuju se dvostruki standardi, što sve vodi kontraproduktivnim učincima. I pored svega toga Kymlicka je uvjeren da je multikulturalizam najbolja nada za izgradnju pravednosti i otvorenih društava te da se to ne može postići bez pomoći međunarodnih organizacija, ali i bez eksplicitnoga globalnog konsenzusa oko takvog pristupa i njegove dosljedne provedbe.

Vesna Stanković Pejnović